

logia incerta, però en tot cas pre-romana, i probablement d'origen bascoide i emparentats amb el basc *usan* i el cast. *gusano* 'cuc', que semblen provenir d'una font comuna, amb la forma *KUSANO; en català és possible que el vàgim rebre, si bé ja d'antic, del castellà. □ 1.ª doc.: S. XIX, DAG.

«Li heu de cercar un nuvi que la sàpiga amoixar --- —Oidà! —va saltar la dida rient—. Ella sí que en va d'acaserada!... Una noia que no pot sentir parlar de saraus, *gusarapa* com ella sola... Una noia que s'enrojola i s'amagaría sota terra quan algun minyó se la mira, i que s'encataua quan ne ve algun a casa...», Ruyra (*Jacobè*, en *Pinya de Rosa* I, 161). «Vàrem tenir un malencontre: el d'un *sereno* ---. Temíem que si aquell home ens coneixia contés a casa a quines deshores de nit ens havia trobat. En Xaneta — en veu baixa i amb aires de protector: —No us espanteu. Ets *serenos* no són cap *gusarapa*: Són gent de bé», id. (*La Parada*, 27); i en el glossari de l'obra definit: «1) espectre que fa por a les criatures; 2) persona que s'amaga per vergonya».

De «Marines i Boscat», obra primerenca de Ruyra i d'alguna indagació personal deuen venir les dues definicions amb què el recull Vogel (1911): «Scheuche; menschscheuliche Person». Amb aquell significat de 'noi tímid en extrem' el sentia jo a casa des de petit, sobretot al meu pare: «no siguis *guzarápə*», o sigui masc. i fem. invariable: mentre que la meua tia, de parlar més gironí que la seva germana i mare meua, deia «aquell nen és molt *guzarápə*»; pel mateix temps 30 que Ruyra l'usà també l'emp. Pous i Pagès: «—Digues que amb aquest foscut gènit de *gusarapa* no goses mai treure't les paraules de la boca i tot te fa frenta» (*Quan se fa nosa*, I, 120). Però ja el va recollir el DAG amb una cita sense definició: «Per allà se n'és anada: jo confio que ha dat lloc aquella gran *gusarapa*, *Zarzueta*, 62», sembla tractar-se d'alguna peça de teatre popular del Princ. a mj. S. XIX. Ruyra va plantejar a la S. F. de l'IEC algun problema referent al sentit precís o a l'ortografia d'aquest mot, i de la reacció 40 dels seus col·legues va venir la història anecdòtica de la *Gusarapa*, que havent sentit contar sovint a Fabra, reporto en *LleuresC*, pp. 407-8.

Les dades catalanes són, doncs, totes modernes. En castellà consta amb arrelament més antic: *gusarapa* 45 des de mj. S. XVI, *gusarapo* des de princ. S. XV, i amb el sentit de 'bestiola insignificant que es veu en un líquid', com un infusori, o bé un poc més gran, com una sangonera o bestiola d'aqueixa grandària. En concret, avui: 'cap-gros, larva de granota' a l'Horta de Múrcia (enquesta epistolar de Griera, que donà a conèixer c. 1930); 'cuc' a Plan de Gistau (*BDC* XXIV, 172); 'animalò aquàtic', si bé no precisament un cap-gros, a Echo, on em posava com a exemple el poeta muntanyenc Méndez Coarasa: «clamar la zagala, que va por agua, la trae impura y decirle: *nos farás comer gusarapos!* Aquí te se meten más grillos en ixa tripa!» (1965). El contista aragonès C. Botana usa *gusarapo* en *La Gente de mi tierra* I, 126.

Altrement bastarà per a la indagació etimològica re-

metre al DCEC II, 855-6, i IV, 1020. En definitiva he anat comprenent que, a desgrat de tots els escrúpols, es pot acceptar com a bastant certa una etimologia bascoide, per més que avui el mot no pertanyi al basc normal i més conegut. Però Arakistain, a l'Alta Navarra (1740), ja va recollir *usalapa* i *uxalapa* «gusarapo» (Mitxelena, *BSVAP* XI, 294), que Azkue entén «infusoiros ou vibrions», la germandat del qual amb *gusarapo* és evident, i per altra banda comprova que el basc comú *usan* 'cuc' correspon fonèticament al castellà *gusano*, a despit dels escrúpols fonètics que s'havien formulat sense prou motiu (poc més reservat, però en sentit semblant, s'expressa Rohlfs, *Homen. a D. Alonso* III, 273).

Aquests escrúpols es poden esvair si admetem que tant els dos mots bascos com els dos castellans deuen provenir d'unes bases ibero-basques *KUSANU i *KUSARAPPU/-LAPPU respectivament, de la mateixa arrel, si bé amb sufixos diferents (per a la -R/-L cf. el cas de *CARABASSA*/cast. *calabaza*). Es pot mirar com a normal, atesos els freqüents casos semblants, que una k- inicial es torni b- en basc modern i caigui del tot en els dialectes bascos occidentals, i que d'altra banda la k- esdevingui g- castellana. Deu pertànyer a la mateixa arrel el nom de la font de *Gusarambia* a la Vall d'Ezcaray (Rioja): ¹ *Euskera* III, 94.

DERIV.: «Amb la teva *gusaraperia* no aniràs enlloc».

¹ ¿Potser d'un compost híbrid amb el cèltic MINA en el sentit de 'mina d'aigua', o amb el ll. VENA, i caiguda basca de la -N?

Gusim, gusinc, V. gausin

GUSLA, del fr. *guzla*, i aquest, del serbocroat *guzlati* 'tocar un instrument de corda'. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta*: «instrument músic usat per grecs y asiàtics a modo de violí»; *DORT*.

Gusol, V. mussol II *Guspella, guspilla, guspillejar, V. guspira*

GUSPIRA, origen incert: però es troba des de més antic, i sembla ser més originari, en la forma *espira* que és encara la pròpia de les Illes; és probable que sigui derivat del verb *espirar* 'respirar', ll. SPĪRĀRE (o EXSPĪRĀRE) en un sentit figurat, com ara 'espeterregar el foc, llançant espurnetes'; *guspira* és dubtós que pugui venir de CONSPĪRĀRE com a derivat paral·lel d'aquell; més aviat es pot suposar que resulti d'un encreuament d'*espira* amb el sinònim que, en diverses variants formals, és en parlats catalans *gospilla, guspilla, bespilla*, mot de creació expressiva anàloga a la del cast. *chispa*, gascó *bispolo*, it. dial. *falispa* etc. □ 1.ª doc.: *gospira*, fi S. XV; *espira*, fi S. XIII.

«Lo pastor se meravellà com una *spira* de foc podie ésser montiplicada en tan gran quantitat ---», «un dexeble de un filosofff --- meravellà-s com de una *spira* de foc podia multiplicar tan gran foc --- ¿per qual natura ha lo foc tan gran virtut que ab una *spira* de foc poria hom cremar tota quanta lenya hom metre pogués